

Midtvejsstatus: Evaluering af forsøgsprojekter i mindre byer, der skrumper

Februar 2019

Kolofon

Udarbejdet af Dansk Byplanlaboratorium for Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen.

Illustrationer tilhører Dansk Byplanlaboratorium medmindre andet er angivet.

Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen
Carsten Niebuhrs Gade 43
1577 København V
Tlf.: 7221 8800
info@tbst.dk

(c) 2019: Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen

Evaluering af forsøgsprojekter i mindre byer, der skrumper

Indhold

1. Indledning	2
2. De to projekters oprindelige målsætninger	3
Målsætninger for projekt Strategisk tilpasning i landsbyen De 7 sogne	3
Målsætninger for projekt Løkkensvej, Lev godt, lad det gro	5
3. Status på de to projekter medio 2018	6
Status på projekt Strategisk tilpasning i de 7 Sogne	6
Status på projekt Løkkensvej, Lev godt, lad det gro	9
4. Hvad siger de lokale?	12
Hvordan forholdt de lokale indbyggere ved projektstart?	12
Hvordan forholdt de lokale frivillige sig ved projektstart?	13
5. Vurdering af styrker, svagheder, muligheder og trusler	14
SWOT for Projekt strategisk tilpasning i landsbyen de 7 sogne	14
SWOT for Projekt Løkkensvej, Lev godt, lad det gro	15
6. Afrunding	15
7. Kilder	16

1. Indledning

At skrumpe landsbyer er en følsom problemstilling – for hvis ejendomme er det lige, der skal rives ned? Kommunernes indsats for at skrumpe landsbyer er nødt til at vinde accept i lokalsamfundene – spørgsmålene er hvad *vindes* der menneskeligt og fysisk? Hvad *tabes* der menneskeligt og fysisk?

I nærværende midtvejsstatus evalueres to kommunale forsøgsprojekter, der blev igangsat i 2015 for at *understøtte udviklingen i områder, der er præget af økonomisk afmatning og affolkning, gennem strategisk tilpasning og udtynding af små byer*. Det daværende Ministerium for By, Bolig og Landdistrikter oprettede i 2014 en særlig fokuseret forsøgspulje til fornyelse af bymidter, handeleggader og mindre byer. To projekter fra hhv. Morsø og Hjørring kommuner blev imødekommet, og begge arbejder – henover en årrække – på at tilpasse landsbyer til en situation med et lavere antal indbyggere. Parallelt hermed igangsatte ministeriet følgeevalueringen *Byer der skrumper – evaluering og netværk*, hvor Dansk Byplanlaboratorium fik til opgave at skabe netværk og vidensdeling i forhold til at dele de erfaringer, som de to kommuner indsamlede i løbet af deres projektperioder, samt udarbejde en afsluttende evaluering i 2018. I mellemtiden er begge projektet blevet forlænget til 2020, hvorfor evalueringen tilpasses i overensstemmelse hermed.

Midtvejsevalueringens metode og empiri

I evalueringen er der brugt en vifte af metoder til at belyse status fra forskellige vinkler. Det drejer sig om:

- Forløbsanalyse på baggrund af projekternes formål og netværksseminarer
- Kommenterede byvandring med lokale ildsjæle
- Fokusgruppeinterviews med lokale styregruppedlemmer
- Semistrukturerede kvalitative interviews med tilfældigt udvalgte beboere i Karby og Sdr. Rubjerg
- Faktuelt materiale om antal nedrivninger og befolkningsudvikling fra de to kommuner

Denne midtvejsevaluering er som beskrevet en del af det længerevarende projekt *Byer der skrumper – evaluering og netværk*. Ligesom projektet benytter midtvejsevalueringen sig af en analysemetode, der kaldes forløbsanalyse. Metoden fokuserer på hvordan projekterne lykkes med det mål, der indledningsvist er sat. Det centrale er projekternes fremdrift rent forløbsmæssigt, samt hvad der hhv. *hæmmer* og *fremmer* projekterne. Forløbsanalysen indsamler derfor empiri på forskellige stadier i de to projekters forløb – fra de oprindelige projektbeskrivelser over projekternes indledende indsatser til de endelige resultater af projektindsatserne ved projekternes afslutning. Det empiriske materiale, der lægges til grund for denne midtvejsstatus vil derfor være de to lokale projekters oprindelige projektbeskrivelser samt de oprindelige byfornyelsesprogrammer. Desuden bruges en række referater af aktiviteter foretaget i følgeprojektet – dels diskussionsseminarer for alle netværksdeltagere afholdt i hver af de to kommuner i første halvår af 2016 samt et seminar i afholdt København i marts 2017. På hvert af disse tre seminarer blev der gjort status på de lokale projekters fremdrift.

De to lokalt afholdte seminarer benyttede sig desuden af to supplerende metoder til at samle viden ind om projekterne – *kommenterede byvandring* og *interviews med indbyggere*. Byvandringerne blev brugt for at få et indtryk af de lokale frivilliges blik på deres landsby nu og her, samt hvad de ønskede sig at projektindsatserne skulle føre til af fysiske forandringer. Interviews med de lokale indbyggere blev brugt for at få indtryk af, hvordan de lokale forholdt sig til projekterne. Der er her tale om en række kvalitative, semistrukturerede interviews foretaget med tilfældigt udvalgte indbyggere, der var hjemme på interviewtidspunktet. Interviewene er foretaget af deltagerne i følgeevalueringens kommunenetværk, ansatte i kommunerne samt projektledelsen og -ejerne. I alt er 12 interviews refereret. Som sådan er dette et begrænset materiale – men meget værdifuldt, da det er her vi kommer bagom facaden. En sidste ting, der lægges til grund for denne status er referater af fokusgruppeinterviews foretaget med repræsentanter for de to projekters frivillige/styregrupper i november 2016. Det kan desuden tilføjes, at følgeevalueringen altid har gennemført de lokale seminarer og interview med lokale indbyggere med udgangspunkt i de to landsbyer Karby på Mors og Sdr. Rubjerg i Hjørring.

Projekt Mindre byer der skrumpers videre forløb

Der afholdes afslutningsseminarer i Morsø og Hjørring i andet halvår af 2020, hvor der dels gøres en afsluttende status på projekterne og samtidig gennemføres byvandring og interviews med de samme lokale, ligesom det er hensigten at interviewe tilnærmelsesvist samme frivillige/medlemmer af styregrupperne igen. Den endelige projektevaluering vil således foreligge ultimo 2020, mens nærværende midtvejsevaluering gør status på projekternes opstart fra 2015-2018.

2. De to projekters oprindelige målsætninger

Målsætninger for projekt Strategisk tilpasning i landsbyen

De 7 sogne

Morsø Kommune var under et stort økonomisk pres i årene efter den økonomiske krise i slutningen af nullerne. Kommunen udarbejdede i samarbejde med et konsulentfirma Serviceplan2020, som indeholdt en række scenarier for kommunens udvikling. I stedet for en salamimetode, hvor alle budgetposter blev skåret lidt, valgte man i Serviceplan2020 at kigge mere langsigtet og nedlagde hele institutioner – fx på skoleområdet. I starten af 2014 vedtog det den nye kommunalbestyrelse planen, der medførte lukning af skoler og en kommunalt drevet færgerute, samtidig med at man også prioriterede midler til en udviklingsdagsorden, som fx at støtte kulturevents, som det årlige kulturmøde. Et af de områder, der blev ramt hårdt af lukning af skole og færgerute var Sydmors, hvor et stærkt borgerengagement og foreningsliv startede 'Landsbyen de 7 sogne'. Det er projekt drevet af lokale ildsjæle med en stærkt forankret klyngetankegang, hvor man fremover gerne vil agere som én landsby – en superlandsby – der tilsammen deler 'faciliteter' som købmand, fritidsfaciliteter, mødesteder, jobs, boliger.

Klyngelandsby

Figuren viser forskellen på den traditionelle forståelse af en landsby, hvor alle funktioner er samlet, og en klyngeforståelse, hvor funktionerne er spredt i hele området – fordi ingen by er stor nok til at indeholde det hele.

Figur 1. Traditionel forståelse af en landsby og klyngelandsby (Fra *Strategisk tilpasning Landsbyen de syv sogne, Byfornyelsesprogram Morsø Kommune 2015-2018*, side 16)

Morsø Kommunes oprindelige projektansøgning beskriver en meget grundig tilgang til at udvikle redskaber til strategisk tilpasning i Landsbyen de 7 sogne. Der blev afsat tid til udvikling og afprøvning (hhv. 1. og 2. halvår af 2015) og realisering (2016-17). I det efterfølgende byfornyelsesprogram er det også centralt at udvikle og afprøve værktøjer til dialog om, prioritering af og beslutning om tilpasning af landsbyer i samarbejde med borgere. Et centralt bagvedlæggende greb i Morsø Kommunes byfornyelsesprogram er et dobbelt syn på forandring – pointen er her at fysisk forandring og mental forandring er to sideløbende processer, der påvirker hinanden. Begge disse greb vidner om en meget processuel tilgang. Igennem projektprocessen er der identificeret fem temaer som projektet vil arbejde med: *Landsbyernes købmænd, Landsbyernes mødesteder, Almene ældreboliger, Landskab i stedet for boliger og Planlægning og infrastruktur.*

I Byfornyelsesprogrammet defineres en række succeskriterier, som projektet søger at opfylde. De overordnede succeskriterier går på gennemførelse af byfornyelsesprogrammet inden for tidslige og økonomiske rammer og gennemførelse af dialog med alle relevante parter, samt opsamling og formidling af værktøjer så andre kan få glæde af erfaringerne. I byfornyelsesprogrammet er udpeget omdannelsesprojekter, som kan løfte området på baggrund af den strategiske tilpasning samt tilpasningsprojekter, hvor bygningsmassen enten nedrives eller omdannes indenfor rammerne af byfornyelsesloven. (Fra *Strategisk tilpasning i 'Landsbyen De 7 sogne' på Mors, ansøgning, Morsø Kommune 2014* og *Strategisk tilpasning Landsbyen de syv sogne, Byfornyelsesprogram Morsø Kommune 2015-2018.*)

Målsætninger for projekt Løkkensvej, Lev godt, lad det gro

Hjørring Kommune var, ligesom Morsø Kommune og mange andre kommuner på daværende tidspunkt, presset af dønningerne fra den økonomiske krise og måtte skære i den kommunale service. Dette gav bl.a. udslag i en række skolelukninger - i årene 2010-15 lukkede kommunen 12 af i alt 27 folkeskoler. Kommunen har brugt fysiske planlægningsredskaber til prioritering og vedtog i 2015 den såkaldte Plus15-plan - en plan- og udviklingsstrategi, der arbejdede med to centrale begreber: investering og tilpasning.

Processuelt blik på nedrivning og begrønning langs Løkkensvej. (Fra *Løkkensvej, lev godt, lad det gro*, Projektbeskrivelse, Hjørring Kommune og Schønher, oktober 2014)

Tilpasning af bygningsmasse og servicestruktur til færre indbyggere primært på landet og *investering* i vækstområder. Løkkensvej er et de lokalområder, hvor kommunen tilpasser. Løkkensvej er en lang, lige vej, der forbinder Hjørring og Løkken og på strækningen ligger en række landsbyer, der har de kendte udfordringer med tomme huse og forfald og en aldrende beboersammensætning. Formålet med Løkkensvej-projektet var ifølge den oprindelige projektbeskrivelse at 'vende landsbyerne om' - altså væk fra vejen og orientere dem mod landskabet - ved at rive huse ned langs vejen og bygge nye længere væk fra vejen. Desuden beskrives et ønske om at gøre vejkantsbyernes tætte struktur mere grønne og åbne. Det kan fx gøres ved at begrønne de tomter, hvor der er revet ejendomme ned. Derved trækkes naturen ind mellem landsbyens huse og det bagvedliggende landskab gøres mere synligt og tilgængeligt. Desuden vil man bevare og styrke den rumlige sammenhæng på langs og på tværs af Løkkensvej. Der ud over ønsker kommunen at styrke rekreative muligheder ved at lette adgangen landskabet ved at skabe nye attraktive vandreruter og trampestier til brug for motion, leg og afslapning. I øvrigt vil en begrønning og mere rekreativ brug af ådalene skabe en barriere mellem intensivt gødet landbrugsjord og åerne, hvilket vil medvirke til at begrænse

udvaskning. Projektbeskrivelser og byfornyelsesprogram havde begge stærke visualiseringer af den foreslåede forandring og stærke visualiseringer af processen, der har et 20årigt sigte (Løkkensvej - Lev godt, lad det gro, Projektbeskrivelse, Hjørring Kommune og Schønherr, oktober 2014).

3. Status på de to projekter medio 2018

Status på projekt Strategisk tilpasning i de 7 Sogne

Kommunikation

Kommunen har stået for en meget grundig indsats ift. at diskutere tilpasningsplaner igennem med lokalbefolkningen, men der har været startvanskeligheder: Da byfornyelsesprogrammet i starten af 2016 blev sendt til politisk godkendelse i kommunalbestyrelsen optrådte der i programmet ejendomme med konkrete adresser i Karby, til enten nedrivning eller omdannelse indenfor rammerne af byfornyelsesloven. Det virkede voldsomt på borgerne da adresserne kom på skrift. Kommunens embedsmænd trak derfor programmet tilbage og ændrede programmets formulering. I programmet havde potentialet for nedrivning eller omdannelse været udpeget fra starten som naturzoner med mulighed for at skabe visuelle og fysiske forbindelser til landskabet – altså i runde formuleringer og på kortbilag. Det er en vigtig læring i arbejdet med at skrumpe landsbyer at uanset at tilpasnings- og nedrivningsplaner offentliggøres og drøftes lokalt, så er det altid følsomt at udpege konkrete adresser på skrift. Da programmet senere blev sendt til godkendelse i Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen, ønskede kommunen at benytte statslige støttemidler til istandsættelse af en ejendom til erhverv til eksempelvis bed and break fast-ejendom med selskabslokaler i Karby. I og for sig en god ide under temaet om at revitalisere et mødested for lokalbefolkningen. Dette blev dog afvist af styrelsen under henvisning til regler om erhvervsstøtte. Først i 2017 blev programmet endeligt godkendt.

Konkrete indsatser

Der er foregået megen kommunikation og koordinering mellem kommunen og styregruppen om det videre arbejde med de fem temaer, samt om hvilke ejendomme, der skal tages ned.

- *Landsbyernes købmænd* – to købmænd i området er nu begge lukket og skønt der er foregået en stor indsats for at finde nogle der vil overtage butikken i Redsted, er det ikke lykkedes. Indenfor området er der nu kun en tilbageværende købmand, som er i Hvidbjerg. Styregruppen bruger derfor de reservede midler til temaet om *Landsbyernes mødesteder*.

Rammer og Forløb for Strategisk tilpasning i 'Landsbyen De 7 sogne på Mors' Morsø Kommunes byfornyelsesprojekt på Sydmors

Forløb: 2015-2017 (forlænget til 2020).

Økonomi: 3.3 mio. kr.

- 2014 Ansøgning godkendt.
- 2016 Byfornyelsesprogram godkendt af kommunalbestyrelse og fremsendt til styrelsen.
- 2017 endelig godkendelse af byfornyelsesprogram og arbejde med temaer.
- 2018 forlænget til 2020.
- 2018-19 Arbejde med Redsted Sognegård som mødested.
- 2020 afslutning.

- *Landsbyernes mødesteder* – styregruppen er i gang med en delvis omdannelse af Redsted Sognegård til et nyt mødested for borgerne – et projekt der skal realiseres i 2018 / 2019.
- *Almene ældreboliger* – projektet med nedrivningen af ældreboligerne i Tæbring er afsluttet og området fremstår nu med en grøn karakter og opleves at være i sammenhæng med det åbne land og med udsigt over fjorden.
- *Landskab i stedet for boliger* – i projektet er afsat midler til bygningsfornyelse til enten nedrivning eller renovering af boliger i området og indtil videre er gennemført nedrivning og oprydning af grunde for i alt 75 % af de afsatte midler. De udpegede bygninger skal ligge indenfor de udpegede naturzoner og skal udgøre en strategisk placering i landsbyen i forhold til at opnå tilskud til nedrivning.
- *Planlægning og infrastruktur-temaet* – Næssundfærgefarten, som måtte lukke som følge af kommunalbestyrelsens vedtagelse af Serviceplan2020, blev i 2016 genåbnet af frivillige lokale kræfter, som har etableret en forening, Næssund Færgens Venner, som ejer og driver færgefarten.

Samarbejde mellem kommune og lokalsamfund

Om samarbejdet med Styregruppen i de 7 sogne siger embedsmændene: "Vi bliver aldrig helt enige, men vi har fornemmelsen af at trække i samme retning". De lokale kræfter roser Morsø Kommunes embedsmænd for at være imødekommende og have evne til at komme ind på livet af de lokale. En af embedsmændene er endda kendt af alle i Karby – ved fornavn (ikke efternavn). Embedsmændene giver også udtryk for at de følger en strategi om at være tilgængelige for borgerne og at det skal være nemt for borgerne at komme i kontakt. "Det er en fælles opgave at løfte området", lyder udsagnet og man ønsker ikke et 'kommune vs. borger'-forhold. Sideløbende arbejdes med flere udviklingsprojekter udenfor Strategisk Tilpasning: Karby Kuber - midler fra Lokale & Anlægsfonden til ombygning af den tidligere Karby Skole. Kærstien - midler fra Real-ania til etablering af Kærstien mellem Hvidbjerg og Karby. Samtidig arbejdes med områdefornyelse af Hvidbjerg.

Klyngetankegangen breder sig

Klyngetankegangen har så småt spredt til en anden offentlig serviceudbyder, nemlig områdets folkekirker. Dette er ikke en del af projektindsatsen, men skal medtages alligevel, da det er lykkedes styregruppen for Landsbyen de 7 sogne at inspirere Morsø Provsti til at bruge klyngetankegangen. Der er seks kirker i De 7 sogne og ikke befolkningsunderlag til at holde alle kirker i gang. Der arbejdes således på at give kirkerne forskellige funktioner – en skal være refugium, en anden bruges til overnatning, en tredje har en fin akustik og bruges til koncerter. For Hvidbjerg Kirke, der ligger tæt på skolen, arbejdes der på en børn og unge-profil. Provstiet er fået en kvart million kr. af Folkekirkens Udviklingspulje til at udvikle ideen.

Nedrivning og befolkningsudvikling

I 2015 var der i Karby 257 indbyggere og i hele Karby Sogn var tallet 472. (*Strategisk tilpasning Landsbyen de syv sogne, Byfornyelsesprogram Morsø Kommune 2015-2018, side 43*). I 2017 var tallet steget til 495 indbyggere og i 2018 504 indbyggere i

Karby Sogn. Der er fra 2016-18 foretaget nedrivninger af 11 boliger og 6 almene boliger indenfor Landsbyen de 7 Sogne. Kun en mindre del af nedrivningerne udføres med midler fra forsøgsprojektet. De resterende midler kommer fra øvrige puljer.

På byvandring i Karby

Byvandringerne blev brugt for at få et indtryk af de lokale frivilliges blik på gode og dårlige forhold i deres landsby nu og her, samt hvad de ønskede sig af projektindsatserne skulle føre til af fysiske forandringer.

Tidligere er der arbejdet med områdefornyelse i Karby og det kan være svært at skelne for borgere at adskille projekterne, men et sted, hvor de lokale synes, at der er sket noget godt: *Vi fik lavet en sti fra byen ned til vandet. Og etableret naturpleje i form af græsning på strandengene, da det viste sig, at det begyndte at gro til. Det har skabt en god sammenhæng og er et eksempel på, at når folk rykker, så sker der også noget.* (Fra Referat af seminar 1, 19. januar 2016)

Et sted, hvor der har været udfordringer: *På den her grund (lige i udkanten af Karby) har kommunen i sin tid udstykket grunde for at sælge dem. Der er ikke solgt en eneste. For os, som kæmper for Karbys udvikling er det et symbol på, at der ikke altid er sammenhæng i tingene og kommunen bare gerne vil tjene penge.* (Fra referat af Seminar i Karby på Mors, 19. januar 2016).

Status på projekt Løkkensvej, Lev godt, lad det gro

Kommunikation

På borgermøderne var der positive tilkendegivelser fra både borgere og landmænd overfor projektindsatsen. Men der var bekymring for, om der var for få midler til indsatsen. Borgernes holdning var, at med projektets begrænsede økonomiske ressourcer, så vil de gerne kunne se, at kommunen "havde været der", når projektet var forbi. Med andre ord, man ønskede at samle så mange typer af forsøg, som muligt og vurderingen var, at landsbyen Sdr. Rubjerg/Gølstrup var den bedste kandidat til dette, og derfor besluttedes det at fokusere indsatsen her.

Projektet har oprettet sin egen Facebook-side, men dette har vist sig at være et trægt medie, da de færreste borgere i området benytter Facebook. Erfaringen er, at det giver større opmærksomhed at benytte sig af det eksisterende foreningslivs kommunikationskanaler.

Konkrete indsatser i og omkring Sdr. Rubjerg

På et kommunalt ejet areal, hvor der er nedrevet to ejendomme, anlægges en borgerdrevet demonstrationshave for bjeskurter. Tilplantning af bjeskhaven kommet i gang foråret 2018 med midler fra LAG Nord og Friluftsrådet. Desuden er der sat en proces i gang med at overdrage et ubenyttet engareal fra en landmand til byens borgerforening. Arealet ligger i ådalen umiddelbart op til Sdr. Rubjerg. Det er tanken, at der naturforbedres på arealet, anlægges en sø, og at det gøres tilgængeligt som rekreativt område for landsbyen.

Ud fra et ønske om at styrke det at opleve en landsby, frem for en langstrakt bebyggelse langs en hovedvej, blev der med Trafik, Bygnings- og Boligstyrelsens mellemkomst i 2016 indledt et samarbejde med Vejdirektoratet. Sammen med landsbyens borgere blev der udviklet en plan, som fysisk skal markere landsbyens tyngdepunkt, samt forkorte strækningen med hastighedsbegrænsning for bymæssig bebyggelse fra 1400 meter til 400 meter. Der er nedsat en samarbejdsgruppe med frivillige ildsjæle, der har meldt sig til udviklingsarbejdet.

Rammer og Forløb for Lev godt, lad det gro - Hjørring Kommunes projekt for Løkkensvej.

Forløb: 2015-2018 (forlænget til 2020).

Økonomi: 7.5 mio. kr.

- 2014 Ansøgning til pulje.
- 2015 Proces hvor projektet præsenteres på borgermøder og borgerne stiller spørgsmål, samt tager på studietur til lignende projekter i det nordjyske.
- 2016 Projektet fokuseres fra Hele Løkkensvej til landsbyen Sdr. Rubjerg/Gølstrup
- 2017 Mertilsagn på 1 million kroner til forsøg med landevej og præsentation af projekt for lokale.
- 2018 vejprojekt skulle have været igangsat, men udskydes til 2019.

Vejprojektet skulle være gået i jorden i foråret 2018, men det lokale vandselskab meldte sig på banen med en fremrykning af separatkloakering langs Løkkensvej. Derved ville de bl.a. blive medfinansierende på vejprojektet, men projektledelsen satte som betingelse for samarbejdet, at Sdr. Rubjergs borgere sagde ja til, at vejprojektet således uplanlagt påførte den enkelte borger udgifter. Det sagde borgerne et stort ja til ved et borgermøde 12. februar 2018. Da Vandselskabet ikke havde budgetteret med separatkloakeringen i 2018, blev der hos styrelsen søgt og bevilget udsættelse af vejprojektet i et år, med anlægsstart primo 2019. I den oprindelige tidsplan for Løkkensvej-projektet blev der lagt op til et fireårigt projektførløb fra 2015-2018. Da vejprojektet kom til i 2017 blev det besluttet at sætte resten af forsøgsindsatsen på hold til efter vejprojektet var realiseret og dermed forlænge projektet i to år til 2020. Vejprojektet har betydet, at der fremover fortrinsvist vil blive købt og nedrevet ejendomme udenfor de centrale 400 meter i midten af Sdr. Rubjerg.

Kommunen har i sommeren 2018 købt en centralt beliggende ejendom i Sdr. Rubjerg på tvangsauktion. Ejendommen har længe været urealistisk dyrt til salg, og gik på tvangsauktion. Kommunen har sammen med lokale kræfter et projekt i tankerne, hvor ejendommen istandsættes og fremadrettet bruges i et fællesskab, der kan være med til at styrke landsbyens fællesskab og image. Den endelige anvendelse kendes endnu ikke. Måske besøgscenter, hvor turister kan se, hvordan man laver bjesk – eller en bed & break fast.

Løkkensvej-projektets ambition om at vende landsbyerne om, så de orienterer sig ud i landskabet og væk fra vejen, er i realiteten svær at levere på – det kræver, at der er en interesse for og økonomi til, fra privat side, at bygge. Der er i projektet ikke økonomi til at tilvejebringe ny infrastruktur til landskabsbyen – så nye veje, kloakker osv. er uden for projektets økonomi. Det har været på tale, at frivillige kunne bygge et prøvehus for at demonstrere tankerne bag projektet, og den mulighed holdes stadig åben. Der er sat midler af til en fokuseret landskabsindsats og begrønning, samt etablering af stier i ådalen, men overordnet realisering af naturforbedring i ådalene må blive på lods-ejernes initiativ.

Samarbejde mellem kommune og lokalsamfund

Hjørring Kommunes projekt har en top-down-tilgang. Mange af projektideerne har kommunens embedsmænd udviklet og præsenteret for de lokale. Embedsmændene har præsenteret projektet for de lokale ved forskellige lejligheder og havde forventet modstand. Men tilbagemeldingen fra de lokale har været: "Ja.. og hvornår går I i gang". En udfordring har været, at projektet er blevet præsenteret som en ambitiøs omdannelse, der skulle foregå på hele Løkkensvej, mens det efterfølgende har vist sig mere realistisk at samle indsatsen i Sdr. Rubjerg/Gølstrup.

Nedrivning og befolkningsudvikling

Der var i 2016 185 indbyggere i Sdr. Rubjerg og i 2018 171 indbyggere, et fald på 14 indbyggere. Den største gruppe var de 40-64-årige, hvor en del er fraflyttet i 2018. Desuden er der i 2018 færre spædbørn, og hvor antallet af 65-80-årige er faldende, er antallet af ældre over 80 svagt stigende. Prognosen for 2020 spår, at der da vil være seks færre indbyggere end i 2018.

Der er i projektperioden opkøbt to ejendomme, den ene er nedrevet, den anden istandsættes. Derudover er der nedrevet fem ejendomme lige inden projektets start.

På byvandring i Sdr. Rubjerg

Byvandringerne blev brugt for at få et indtryk af de lokale frivilliges blik på gode og dårlige forhold i deres landsby nu og her, samt hvad de ønskede sig, at projektindsatserne skulle føre til af fysiske forandringer.

Et sted, hvor de lokale synes, at der er sket noget godt: *Vi har fået etableret gangstier som smutveje.* (Seminar i Sdr. Rubjerg i Hjørring Kommune, 21. juni 2016).

Noget, som de lokale ikke synes er godt er den brede, lige landevej gennem landsbyen bevirker at mange bilister kører for stærkt. (Seminar i Sdr. Rubjerg i Hjørring Kommune, 21. juni 2016).

4. Hvad siger de lokale?

Hvordan forholdt de lokale indbyggere ved projektstart?

Som tidligere beskrevet er der interviewet 12 indbyggere i Sdr. Rubjerg og Karby. Der er tale om fire enlige, fire ægtepar og fire børnefamilier.

Det siger de interviewede i Karby

.. om projektindsatsen

De interviewede i Karby kender alle til Morsø Kommunes projektindsats og er generelt positive overfor indsatsen med at rive forfaldne ejendomme ned. Flere giver udtryk for, at selvom at Karby er et yderområde, må der gerne se pænt ud. Et par af de interviewede er dog ikke tilfredse med rækkefølgen i nedrivningerne, men alt i alt er der positiv stemning overfor nedrivningsindsatsen. Flere af de interviewede er dog generelt meget skeptiske overfor Morsø Kommune. Næsten alle de interviewede tilkendegiver, at Morsø Kommunes lukning af færgeruten over Næssund er et stort tab. Flere af dem er inde på, at Karby har mistet flere væsentlige privilegier/services som færge, skole, brugsen, børnehaven. Et par af respondenterne er kritiske over brug af projektmidler til at etablere småbroer over åer, etablering af stier og fugletårne: Holdningen er, at det i sig selv er fine nok tiltag, men egentlig ret uvæsentlige, og at det ville have en meget større betydning, hvis der blev etableret vigtig privat og offentlig services, såsom en købmand eller skole.

.. om at bo i landsbyen

Alle interviewede tilkendegiver, at de er meget glade for at bo i Karby. De er meget glade for naturen omkring byen, og flere siger, at det er "verdens bedste natur". Flere påskønner at der er fred og ro. De fleste af de interviewede giver udtryk for, at de er glade for det stærke fællesskab og sammenhold, der er i Karby og at projektet har medvirket til at styrke sammenholdet. De er glade for at kende hinanden og flere giver udtryk for, at der er stor hjælpsomhed overfor hinanden i byen.

.. om deres bekymringer for fremtiden

Flere af de interviewede udtrykker bekymring om at sygehuset ligger langt væk. Flere har planer eller drømme om at flytte ind til Nykøbing Mors når børnene er flyttet hjemmefra (Referater af interview med lokale indbyggere 19. januar 2016).

Det siger de interviewede i Sdr. Rubjerg ...

.. om projektindsatsen

De interviewede i Sdr. Rubjerg giver alle udtryk for, at de kender til Hjørring Kommunes projekt Løkkensvej. Men flere tilkendegiver, at de ikke føler sig godt nok informeret og gerne vil vide noget mere. Flere har hørt om stiprojekterne og er positive overfor dem. Næsten alle interviewede tilkendegiver, at de er positive overfor kommunens nedrivningsindsats – det er godt at forskønne, fordi det giver et bedre indtryk af byen. En interviewperson giver udtryk for at kommunen ikke gør nok ved tomterne efter nedrivning – "en ukrudtsmark blev det til", siger han.

.. om at bo i landsbyen

Spørgsmålet om, om Sdr. Rubjerg er et godt sted at bo, deler interviewpersonerne – nogle påskønner fred og ro og naturen, særligt nærheden til Vesterhavet. To interviewpersoner, begge mødre, giver udtryk for at trafikken på Løkkensvej er et problem. Dels at der køres stærkt, dels at der er megen trafikstøj. Flere giver dog udtryk for at vejen og deraf bussen, der har timedrift, er en god ting, da man kan komme både til Løkken og Hjørring regelmæssigt. Med hensyn til temaet om fællesskab fordeler interviewene sig i to grupperinger. Dels er der en række ældre indbyggere, der er glade for det fællesskab, de har med andre – fx i menighedsrådet. Denne gruppe nævner, at de påskønner det gode naboskab og udtrykker glæde for, at der i sommerhalvåret holdes fest og fællesspisning for alle, fx til Skt. Hans og sommerfesten. Dels er der en række tilflyttere, der giver udtryk for, at der er svært at blive en del af fællesskabet, fx at det tager flere år, fra at man er flyttet til byen til man bliver inviteret ind i borgerforeningen. Et par interviewpersoner nævner, at det er svært at få kontakt til andre i landsbyen. Flere nævner ejendomme, som opkøbes af nordmænd, der holder dem i god stand og som er søde og rare, men passer sig selv og ikke deltager i fællesskabet.

.. om deres bekymringer for fremtiden

Flere interviewpersoner giver udtryk for, at de er bekymrede over de tomme ejendomme langs vejen. De udgør en risiko – for at blive opkøbt af bolighajer, de såkaldte 'Låsby-Svendsen'-typer, som ikke sætter boligerne godt nok i stand og lejer ud til udsatte borgere, der ofte kan have et misbrugsproblem. Flere giver udtryk for, at de ønsker sig, at der flytter børnefamilier til. Flere giver udtryk for bekymring om, at ejendommene bliver forladt for altid. (*Referater af interview med lokale indbyggere 21. juni 2016*).

Hvordan forholdt de lokale frivillige sig ved projektstart?

Styregruppen i De 7 sogne

Styregruppen i De 7 sogne gav under interviewet udtryk for, at de har meget stort ejerskab til tilpasnings-projektet, de giver udtryk for selv at være en del af det. Om selve Landsbyen de 7 sogne-projektets opstart siger de at "her begyndte det af nød" – på baggrund af at kommunen har fjernet mange services fra området, lukningen af skole og færgerute. Så der var stor skepsis overfor Morsø Kommune lokalt, men samtidig er der tilfredshed med tilpasningsindsatsen, nedrivning og forskønnelse. Dog giver de lokale frivillige udtryk for, at det er ærgerligt, at der går så lang tid før projekter realiseres. Det er svært at holde de frivillige til ilden, holde gryden i kog henover årene og sørge for fremdrift.

Når det gælder fremtiden er styregruppen bekymret. De kalder sig selv for *Torden-skjolds soldater* og giver selv udtryk for at de er bekymrede for, om der er nogle til at overtage de syv sogne-projektet, når de ikke selv har energien til det mere. (*Interview med Styregruppen i De 7 sogne den 29. november 2016*).

De frivillige kræfter i Sdr Rubjerg

De frivillige i Sdr. Rubjerg giver udtryk for at de er positive overfor projektet – både når det gælder nedrivning, forskønnelse samt etablering af stier og andre rekreative tiltag i landskabet. Der er nogen skepsis overfor kommunen og borgmesteren.

Når det gælder fremtiden er de frivillige positive. Der er gode muligheder for tilflytning til byen mener de. Fx væksten i hjemmearbejdspladser vil gøre at det bliver mere attraktivt at bosætte sig i byen. Hvis der ellers kan etableres ordentligt bredbånd. (*Interview med frivillige kræfter i Sdr. Rubjerg den 30. november 2016*).

5. Vurdering af styrker, svagheder, muligheder og trusler

Med udgangspunkt i de tidligere udsagn og erfaringer foretager Byplanlaboratoriet en afsluttende SWOT-analyse. Formålet er at skabe overblik og eftertænkksomhed her midt i processen. Der er tale om en kvalitativ vurdering som kan pege fremad i forhold til at færdiggøre de 2 projekter og igangsætte nye projekter i andre landsbyer, der står overfor lignende udfordringer.

SWOT for Projekt strategisk tilpasning i landsbyen de 7 sogne

<p>Styrker – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Højt ambitionsniveau • Stærk lokal forankring. Det er vores vurdering at projektet har styrket det lokale fællesskab – på en baggrund af kommunale serviceforringelser. • Bedre adgang til de omkringliggende til landskaber – både ved udtynding og ved etablering af stier. • Generel tilfredshed med nedrivning af ejendomme, selvom der er begrænsede fysiske projekter. • Der er stærk processuel tankegang i forhold til dialogen om tilpasning – fysisk og mentalt – med borgerne. • Social styrke som resulterer i fysisk løsning: Et stærkt fællesskab omkring Næssund færgerne har genoplivet ruten • Embedsmænd har høj grad af engagement og solidaritet med lokalområder og frivillige. 	<p>Svagheder – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Højt ambitionsniveau, men begrænsede økonomiske ressourcer. Indbyggerne i Karby giver udtryk for at de er utilfredse med Morsø Kommunes lukninger af services som skole, børnehave og færgerute, ligesom Brugsens lukning opfattes som et tab. De afgrænsede projekter ses af nogle som små plastre på sårene. • Meget faste rammer for brug de statslige midler – uanset at det er forsøgsmidler. Ingen støtte til erhverv. • De relativt få fysiske forbedringer der er sket har taget lang tid at etablere. Der er også en begrænset økonomi at gøre med. • Morsø Kommunes embedsmænd er dygtige til at skabe tillid og alliancer med de lokale og fælles dagsordner.
<p>Muligheder – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yderligere arbejdsdeling mellem landsbyerne i de 7 sogne. Der er opstået nye muligheder, der spredt sig som ringe i vandet og ofte på tværs af gængse skillelinjer. I de 7 sogne drejer det sig om projektet med sognenes kirker. Her vinder klyngetankegangen indpas, så der åbnes for muligheden 	<p>Trusler – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • De 7 Sognes styregruppe er kendetegnet ved at de er ildsjæle med mange ressourcer, men samtidigt er de pensionister – hvis de falder væk, er næste generation så klar til at tage over? • Yderligere fraflytning.

<p>for at kirkerne får tildelt forskellige roller. Projektet har fået støtte fra Kirkeministeriet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stærk lokal opbakning. 	
---	--

SWOT for Projekt Løkkensvej, Lev godt, lad det gro

<p>Styrker – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Højt ambitionsniveau • Stærkt landskabsfagligt projekt, der visualiserer, hvad der skal foregå. Visualiseringer af den fysiske omdannelsesproces over en 20-årig periode – fungerer godt kommunikativt og er udtryk for en stærk processuel tankegang. • Vejprojektet møder et lokalt behov for trafiksikkerhed. • Der skabes bedre adgang til de omkringliggende til landskaber – både ved nedrivning og ved etablering af stier. • Der noteres lokalt en generel tilfredshed med nedrivningen af ejendomme, selvom dette er begrænsede fysiske projekter. • Efter afslutningen af vejprojektet vil der være skabt et meget konkret eksempel på, hvorledes vejkantlandsbyer kan skrumpes og forskønnes. 	<p>Svagheder – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Højt ambitionsniveau og begrænsede økonomiske ressourcer. Fx er der som nævnt ikke projektmidler til at etablere ny infrastruktur til en landsby, der orienterer sig væk fra vejen. • De relativt få fysiske forbedringer, der er sket. De tager lang tid at etablere. • Manglende interesse for og økonomi til, fra privat side, at bygge nye huse.
<p>Muligheder – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samarbejde på tværs. Nye muligheder, der spreder sig som ringe i vandet og ofte på tværs gængse skillelinjer. På Løkkensvej vinder vejprojektet frem i samarbejde med Vejdirektoratet. • Der er opstået et lokalt engagement omkring Løkkensvej. 	<p>Trusler – menneskeligt og fysisk</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sdr. Rubjergs sociale sammenhængskraft er ikke så stærk. Flere indbyggere giver udtryk for at en tom ejendom er en trussel. • Demografi – ildsjælene ældes og færre nye kommer til. Der skal hele tiden arbejdes for at holde engagementet.

6. Afrunding

Det vurderes at, det vil være for tidligt at konkludere på projektindsatserne, da de har to år mere at løbe på. Dog kan der peges på en række opmærksomhedspunkter i det videre forløb:

- Kommunikationsindsatsen overfor borgerne har været omfattende, men kan sikkert ikke blive omfattende nok, det følsomme emne om at skrumpede landsbyer taget i betragtning. Så kommunikationsindsatsen bør fastholdes i det videre forløb.

- Selvom det at skrumpe landsbyer er et følsomt emne er det vigtigt at huske, at erfaringerne fra de to projekter er, at borgerne generelt er positive overfor indsatserne. Borgerne føler sig kommet i møde af kommuner, der i begge tilfælde tidligere har tilbagerullet mange serviceydelse. Begge landsbyer kommer styrket ud af projekterne.
- Det tager lang tid at arbejde med at realisere byfornyelsesprogrammer. Flere parter giver udtryk for frustration over at realiseringen tager lang tid. Men tiden der går er ofte en test, så de projekter, der overlever over tid, er mere efterspurgt og bedre kvalitet. I det konkrete tilfælde er begge projekter forlænget med to år. Programmerne burde måske være længere fra start?
- Der er i begge projekter arbejdet med at integrere landsbyer og landskaber igennem nedrivninger og begrønning af tomter, stiplanlægning og naturgenopretning, hvilket gør landskabet synligt og tilgængeligt inde fra landsbyerne. Dette er et nyere planfagligt fokus, der er kvalificeret igennem projekterne.
- Begge projekter har været dygtige til at finde – i klassisk forstand – uventede samarbejdspartnere, som Vejdirektoratet, Kirkeministeriet og et lokalt forsyningsselskab, der alle kan bidrage med ressourcer til at løfte projekterne.
- Der er i begge projekter høstet erfaringer om kommunikation, skrumpe landsbyer, realisering, nye samarbejdspartnere og arbejdet med landskabet. I den sidste halvdel af forløbet bør der være fokus på hvordan disse projekterfaringer forankres i de to kommunale organisationer, så erfaringer kan trækkes ind i lignende sammenhænge.

7. Kilder

- *Strategisk tilpasning i 'Landsbyen De 7 sogne' på Mors, ansøgning, Morsø Kommune 2014*
- *Løkkensvej, lev godt, lad det gro, Projektbeskrivelse, Hjørring Kommune og Schønher, oktober 2014*
- *Strategisk tilpasning Landsbyen de syv sogne, Byfornyelsesprogram Morsø Kommune 2015-2018.*
- *Løkkensvej – lev godt, lad det gro, Byfornyelsesprogram for forsøgsprojektet, november 2015.*
- *Referat af seminar 1, 19. januar 2016*
- *Referat af seminar 2, 21. juni 2016*
- *Interviews med indbyggere i Karby 19. januar 2016.*
- *Interviews med indbyggere i Sdr. Rubjerg 21. juni 2016.*
- *Interview med Styregruppen i De 7 sogne den 29. november 2016.*
- *Interview med frivillige kræfter i Sdr. Rubjerg den 30. november 2016.*
- *Sdr. Rubjerg – et omdrejningspunkt for fremtiden, Et selvstændigt forsøg under projektet for Løkkensvej – Lev godt, lad det gro, juni 2017*
- *Referat af seminar 3, 9. marts 2017*
- *Første statusrapport for De syv Sogne-projektet, Morsø Kommune, 9. februar 2018*
- *Første statusrapport for Løkkensvej-projektet, Hjørring Kommune, 15. januar 2018*

**Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen
Danish Transport, Construction
and Housing Authority**

**Carsten Niebuhrs Gade 43
1577 København V
Telefon +45 7221 8800**

**info@tbst.dk
www.tbst.dk**

**Evaluering af forsøgsprojekter
i mindre byer, der skrumper**